

Kvalitetskriterier för benämningen universitet – ett regeringsuppdrag

Kvalitetskriterier för benämningen universitet – ett regeringsuppdrag

Rapport 2021:39

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2021

Författare: Stella Annani (projektledare), Andrea Amft, Nils Olsson. I projektgruppen har även verksjurist Stefan Axelsson ingått.

Diarienummer: 412-00204-21

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	6
Uppdraget	6
Utgångspunkter och arbetets inriktning	7
Arbetets uppläggning	8
Högskolor i utveckling	10
Ökade forskningsresurser till högskolorna	10
Forskarutbildningen vid högskolorna – vad har hänt de senaste tio åren?	12
Kriterier för benämningen universitet – en kort historik	15
Uppdelningen mellan universitet och högskolor i andra länder... ..	18
Norden	18
Finland	18
Danmark	19
Norge	20
Österrike och Storbritannien	21
Privata utbildningsanordnare kan ansöka om benämningen universitet i Österrike	22
Universitetsstatus i Storbritannien	24
Universitetskriterier och UKÄ:s granskningar	29
Jämförelse med tidigare universitetskriterier i Sverige	29
Jämförelse med Norges universitetskriterier	31
Sammanfattning av jämförelserna	33
Universitetskriterier och möjliga styreffekter	35
Diskussion och slutsatser	37
Svenska högskolelandskapet mindre dualistiskt efter 2010	37
Bredd och profilering – två möjliga utvecklingsvägar för universitetslik verksamhet	37
Lärosätenas förmåga att <i>inrätta</i> forskarutbildning och <i>förvalta</i> examenstillstånd på forskarnivå	39
Indikatorer och en samlad bedömning	40
UKÄ:s förslag	40
Bilaga 1	43

Sammanfattning

I den här rapporten redovisas Universitetskanslersämbetets (UKÄ:s) förslag på kvalitetskriterier för benämningen universitet, utifrån det regeringsuppdrag som UKÄ fick som ett tillägg till regleringsbrevet den 4 mars 2021. Kvalitetskriterierna syftar till att tydliggöra att kvalitet är en viktig aspekt i de utbildnings- och forskningspolitiska skälen i regeringens överväganden inför att besluta om eventuella nya universitet.

UKÄ:s utgångspunkt för arbetet har varit det som idag särskiljer universitet från högskolor, nämligen det generella tillståndet att inrätta forskarutbildning (gäller inte konstnärliga examina). Hur framgångsrik en högskola har varit i att inrätta forskarutbildning och att förvalta examenstillstånd på forskarnivå kan ses som *ett* mått på hur universitetslik verksamheten är. Kvaliteten på en högskolas forskning och samverkan, som utöver utbildning, har varit tungt vägande aspekter när högskolor utsetts till universitet tidigare i Sverige, är områden som regeringen redan har indikatorer för genom andra myndigheter. Det har därför inte varit i fokus för detta uppdrag, även om en högskolas forskning berörs i relation till den forskarutbildning som erbjuds och den forskningsanknytning som utbildningen har.

Den inledande omvärldsanalysen visar att det inte finns något enhetligt sätt att definiera begreppet *universitet* och att kraven för att bli universitet skiljer sig åt mellan olika länder, även om en vanlig definition är att ett universitet har generell rätt att examinera på forskarnivå. I Storbritannien och Österrike är det till exempel inte ett krav att bedriva forskarutbildning för att få universitetstitel. Utvecklingen i Sverige har, i likhet med den i Norge, gått ifrån en dualistisk uppdelning mellan högskolor och universitet, som man till exempel kan se i Finland och Danmark, till ett högskolelandskap med relativt forskningsstarka högskolor. I Sverige har nu samtliga statliga högskolor, utom de konstnärliga högskolorna, examenstillstånd för ett eller flera områden på forskarnivå. En av de konstnärliga högskolorna har examenstillstånd för ett område på forskarnivå. Dessutom har fyra enskilda utbildningsanordnare examenstillstånd på forskarnivå. En övergripande analys av vilken riktning utvecklingen av universitet och högskolor i Sverige ska ta och vilka konsekvenser utnämmandet av vissa högskolor till universitet får för kvarvarande högskolor och regioner saknas i dagsläget.

En central fråga i framtagandet av kvalitetskriterier för benämningen universitet har varit om UKÄ:s kvalitetsgranskningar kan utgöra underlag vid regeringens eventuella framtida beslut om att utse universitet. En jämförelse har därför gjorts mellan kriterierna i UKÄ:s olika kvalitetsgranskningar och universitetskriterier som tidigare gällt i

Sverige samt nu gällande universitetskriterier i Norge – det enda land bland våra grannländer där högskolor kan ansöka om att bli universitet. Jämförelserna visar att kriterierna i UKÄ:s kvalitetsgranskningar i stort sett täcker in ovannämnda universitetskriterier, i alla fall om granskningarna genomförts relativt nyligen för både utbildning och forskning. Men förutom en helhetsbedömning av forskningens och samverkans kvalitet, är frågan om bredd den som inte besvaras av UKÄ:s granskningar. UKÄ:s bedömning är att bredd och profilering är två möjliga alternativa utvecklingsvägar för en högskola, och det vore olyckligt med kvalitetskriterier som skulle leda till att högskolorna arbetade mot att bredda sin verksamhet på det sätt som tidigare varit fallet. Om en högskola väljer att profilera sig, är det samtidigt viktigt att sträva efter kompletta miljöer så att forskningsanknytningen för grundutbildningen säkras.

UKÄ föreslår att följande kvalitetskriterier ska gälla när regeringen utser en högskola till universitet:

- framgångsrikt inrättande av forskarutbildning och förvaltning av examenstillstånd på forskarnivå
- hög kvalitet i utbildning, forskning och samverkan.

I en sammanvägd bedömning ingår även hur högskolans forskning och forskarutbildning hänger samman med högskolans övriga verksamhet¹.

Var regeringen bedömer det vara särskilt angeläget av utbildnings-, forsknings- eller regionalpolitiska skäl att sätta in de resurser som krävs, är en annan fråga. Vår bedömning är att mer precisa kvalitetskriterier (exakta indikatorer) inte är förenliga med det nuvarande förfarandet, där det är regeringen som fattar beslut och tar initiativ till att utse universitet. Det är viktigt att göra en helhetsbedömning, så att regeringen kan försäkra sig om att kvaliteten kan säkras i den aktuella högskolans befintliga verksamhet och därmed är tillräcklig för att kunna utvecklas till att bli ett universitet med de resurser som krävs.

¹ För en mer utförlig redogörelse för UKÄ:s förslag, se det sista avsnittet i det avslutande kapitlet ”Diskussion och slutsatser”.

Inledning

Uppdraget

Kriterier för benämning universitet

Universitetskanslersämbetet ska lämna förslag på kvalitetskriterier som kan användas vid regeringens beslut om benämningen universitet.

Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 15 december 2021.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har enligt ett tillägg till regleringsbrevet den 4 mars 2021 fått i uppdrag att ”lämna förslag på kvalitetskriterier som kan användas vid regeringens beslut om benämningen universitet. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 15 december 2021.”

I forskningspropositionen *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige* skriver regeringen att för att ”tydliggöra att kvalitet är en viktig aspekt, och en del av de utbildnings- och forskningspolitiska skälen, finns det starka skäl att införa kriterier som grund för beslut om att i Sverige få benämnas universitet. Processen för beslut om benämningen universitet behöver därmed förtydligas för att förstärka kvalitetsaspekten och för att högskolor ska bli bedömda på likvärdiga grunder.”²

I den här rapporten presenteras UKÄ:s förslag till kvalitetskriterier som kan gälla, tillsammans med andra överväganden, för att en högskola ska få benämnas universitet. Den nuvarande ordningen, att det är regeringen som tar initiativ till och beslutar om en högskola ska få bli universitet, kvarstår.

Det kan samtidigt vara värt att påminna om att begreppet universitet på svenska inte är skyddat i lag på annat sätt än att de högskolor som får benämnas universitet anges i bilaga 1 till högskoleförordningen (1993:100). Privata utbildningsanordnare kan använda titeln utan att vara universitet i högskolelagens (1992:1434) och högskoleförordningens mening.

² Regeringens proposition 2020/21:60, *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*, sid 49.

Utgångspunkter och arbetets inriktning

Utgångspunkten för att ta fram kvalitetskriterier har varit det som skiljer universitet och högskolor åt när det gäller deras examenstillstånd, nämligen att universitet, till skillnad från högskolor, har ett generellt tillstånd att utfärda examen på forskarnivå och masterexamen³.

Sedan reformen som infördes den 1 januari 2010, och som var baserad på forskningspropositionen *Forskarutbildning med profilering och kvalitet*⁴, har högskolor haft möjlighet att hos Högskoleverket (fram till och med 2012) och UKÄ ansöka om examenstillstånd inom ett område på forskarnivå. I högskoleförordningen anges att: ”Tillstånd att utfärda generella [alt. konstnärliga] examina på forskarnivå får lämnas till andra högskolor än universitet inom ett område, om utbildningen och forskningen vid högskolan har en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå inom området kan bedrivas på en hög vetenskaplig [alt. konstnärlig] nivå och med goda utbildningsmässiga förutsättningar i övrigt.”⁵

Reformen har inneburit att samtliga statliga högskolor, förutom de konstnärliga högskolorna, nu har forskarutbildning inom minst ett område. När det gäller de konstnärliga högskolorna är det hittills en av högskolorna som har examenstillstånd på forskarnivå. Dessutom har fyra enskilda utbildningsanordnare examenstillstånd på forskarnivå.

Förmågan att inrätta forskarutbildning och att förvalta examenstillstånd på forskarnivå, kan ses som *ett* mått på en högskolas beredskap att bli universitet och ta det ansvar som ett generellt tillstånd att inrätta forskarutbildning innebär. När det gäller att bedöma om en högskola är framgångsrik inom forskning och samverkan, har regeringen redan kvalitetsindikatorer som ligger till grund för fördelningen av anslag till lärosätena. Det har därför inte varit i fokus för detta uppdrag, även om en högskolas forskning berörs i relation till den forskarutbildning som erbjuds och den forskningsanknytning som utbildningen har.

Eftersom UKÄ och de bedömargrupper som anlitas för uppdragen, är de som utför prövningarna av examenstillstånd för områden på forskarnivå, har vår arbetshypotes varit att dessa prövningar kan utgöra ett av underlagen för regeringen i en framtida bedömning av en högskolas beredskap att bli universitet. Andra möjliga underlag för att bedöma kvaliteten i en högskolas verksamhet är resultaten från andra kvalitetsgranskningar som UKÄ gör, som granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete för både utbildning och forskning, samt utbildningsutvärderingar av främst forskarutbildning, liksom tematiska utvärderingar. En fråga som den här utredningen avser att besvara är: *Är*

³ Gäller inte konstnärliga examina.

⁴ Regeringens proposition, 2008/09:134, *Forskarutbildning med profilering och kvalitet*.

⁵ *Högskoleförordningen*, 1993:100, 6 kap. 5 c-d §§.

dessas prövningar tillräckliga som underlag eller behöver de kompletteras med andra underlag?

En viktig faktor i sammanhanget har också varit att lyfta fram och väga in de möjliga styreffekter som universitetskriterier kan få.

Arbetets uppläggning

Arbetet inleddes med en omvärldsanalys, som också tjänat som förstudie till projektet. Omvärldsanalysen innehåller en beskrivning av hur den nuvarande uppdelningen mellan universitet och högskolor ser ut i Sverige, hur och på vilka grunder universitet tidigare har utsetts, bland annat genom de prövningar av högskolors ansökningar om att bli universitet som Högskoleverket genomförde under perioden 1997–2008⁶. UKÄ har gjort en uppföljning av reformen 2010 som gett möjligheten till högskolor att ansöka om examenstillstånd på forskarnivå inom ett område, det vill säga ett område där lärosätet kan beviljas tillstånd att ge forskarutbildning och examina på forskarnivå⁷.

Omvärldsanalysen innehåller även en internationell utblick över dels uppdelningen mellan högskolor och universitet, dels rutiner för hur universitet inrättas i andra länder och vilka kvalitetskriterier som då används. Fokus har lagts på våra nordiska grannländer och på två länder i Europa – Storbritannien och Österrike – där högskolor kan ansöka om att bli universitet.

För att besvara frågan om UKÄ:s kvalitetsgranskningar är tillräckliga som underlag för regeringens kvalitetsbedömning, har jämförelser gjorts mellan kriterierna i UKÄ:s kvalitetsgranskningar⁸ och universitetskriterier – de som tidigare gällt i Sverige när Högskoleverket prövade högskolors ansökningar om att bli universitet, samt de universitetskriterier som gäller i Norge. Valet av Norge beror på att det är det enda land bland våra nordiska grannländer där högskolor kan ansöka om att bli universitet.

I det näst sista kapitlet redogör vi för vilka möjliga styreffekter universitetskriterier skulle kunna få. I det avslutande kapitlet för vi en diskussion och drar slutsatser utifrån tidigare kapitel samt presenterar UKÄ:s förslag för kvalitetskriterier för benämningen universitet.

Parallellt med det uppdrag som UKÄ har haft för att ta fram kvalitetskriterier för benämningen universitet, har Vetenskapsrådet haft i

⁶ Som grund låg riksdagens beslut efter regeringens förslag i budgetpropositionen för 1997 (prop. 1996/97:1) och forskningspropositionen *Forskning och samhälle* (prop. 1996/97:5).

⁷ Reformförslagen finns beskrivna i *Forskarutbildning med profilering och kvalitet* (prop. 2008/09:134).

⁸ Med kvalitetsgranskningar avses här samtliga så kallade komponenter inom UKÄ:s kvalitetssäkringssystem. För mer information om de fyra komponenterna granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete för utbildning och forskning, utbildningsutvärderingar, examenstillståndsprövningar och tematiska utvärderingar, se www.uka.se.

uppdrag att ta fram en resursfördelningsmodell för profilområden som lärosätena kan ansöka om. Tåta dialoger mellan myndigheterna har därmed varit viktigt.

Under arbetets gång har projektgruppen presenterat utgångspunkter, diskuterat vägval och fått viktiga inspel från UKÄ:s insynsråd och två referensgrupper för nationellt kvalitetssäkringssystem. I referensgrupperna ingår representanter från lärosäten, studenter, doktorander och Sveriges universitetslärare och forskare (SULF), Vetenskapsrådet samt arbetagar- och arbetsgivarorganisationer.

Högskolor i utveckling

Ökade forskningsresurser till högskolorna

Av intresse för diskussionen om universitetskriterier är situationen för forskning och forskarutbildning vid landets högskolor. Högskolorna är de som kan tänkas bli bedömda utifrån kriterier som handlar om vad som krävs för att bli universitet. Under de senaste decennierna har det skett ett antal reformer som har bäring på diskussionen om universitetskriterier. Här tänker vi framför allt på större reformer och hur de har påverkat de svenska högskolorna.

Svenska lärosätens *interna organisation* har gått från att vara reglerad i form av fakulteter och vetenskapsområden till en ökad frihet för lärosätena att själva ansvara över sin inre organisation⁹.

Vetenskapsområde var från 1999 och fram till utgången av 2009 benämningen på vad som tidigare kallades fakultet, det vill säga rätt till forskningsanslag och rätt att utfärda doktorsexamen. Det fanns fyra så kallade vetenskapsområden: humanistisk-samhällsvetenskapligt, medicinskt, naturvetenskapligt och tekniskt. En högskola kunde under perioden tilldelas ett visst vetenskapsområde, vilket innebar att högskolan fick rätt att utfärda examen på forskarnivå inom området. Från 2010 kan högskolor i stället ansöka om sådana examenstillstånd inom forskningsområden som den berörda högskolan själv avgränsat. Detta har medfört att fler högskolor kunnat anpassa sina ansökningar om att ge forskarutbildning utifrån den lokala forskningsprofilen.

Parallellt med att bestämmelserna för högskolornas sätt att organisera sig har luckrats upp, har det skett en successiv satsning på resurser för forskning vid högskolorna. Ett led i regeringens utbildningspolitik efter 1994 var ambitionen att de mindre och medelstora högskolorna skulle tilldelas permanenta forskningsresurser. De högskolor som hade tillkommit genom högskolereformen 1977 hade alla grundutbildning som sin huvuduppgift. Utbildningen skulle vila på vetenskaplig grund, vilket förutsatte en anknytning till forskning och forskarutbildning. Detta innebar under de första decennierna att utbildning och forskning inte behövde bedrivas vid samma institution, utan anknytningen kunde ordnas i andra organisatoriska former, t.ex. i samverkan med ett universitet. Från och med 1997 tilldelas alla högskolor egna, fasta forskningsresurser.

⁹ För en mer utförlig redogörelse, se t.ex. kapitlet "Högskolans styrning i ett historiskt perspektiv" i *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan* (SOU 2019:16).

De statliga anslagen till universitet och högskolor består numera av två separata anslag: ett för utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt ett för forskning och utbildning på forskarnivå. Anslaget för utbildning på grundnivå och avancerad nivå är baserat på utbildningsvolym, mätt som antal helårsstudenter och utbildningsprestation, vilket är avklarade högskolepoäng. Lärosätena bestämmer själva vilka utbildningar de vill ge och vilka examina de vill utfärda på grundnivå. Anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå, benämnt basanslaget, ges i dag utan kopplingar till vissa forskningsområden som är definierade i förväg, vilket var fallet tidigare. Detta har medfört att universitet och högskolor själva kan bestämma hur resurserna för forskning och forskarutbildning ska användas. Utöver basanslag har lärosätenas forskning bidrag från forskningsråd och externa finansiärer.

Alla statliga högskolor har alltså i dagsläget basanslag för forskning och forskarutbildning. Högskolorna har dessutom möjlighet att ansöka om examenstillstånd inom områden på forskarnivå, alltså områden där de kan ge forskarutbildning. Tillstånd för forskarutbildning är inte direkt kopplat till ökade resurser, men i praktiken genererar tillstånd ökade resurser i form av t.ex. ökade möjligheter att få externa medel från forskningsfinansiärer.

Den nuvarande modellen för fördelning av anslag till lärosätena för forskning och utbildning på forskarnivå infördes 2009, men har sedan dess kontinuerligt utvecklats. Modellen innehåller två delar: fördelning av nya forskningsmedel baserad på *kvalitetsindikatorerna* externa medel och bibliometri (publiceringar och citeringar i vetenskapliga publikationer) samt en minimiresurs baserad på antalet helårsstudenter, en s.k. *basresurs*¹⁰. Basresursen har successivt ökat de senaste åren, vilket har gynnat högskolorna.

För att utfallet av kvalitetsindikatorerna ska kunna jämföras med lärosäten som har liknande förutsättningar har fördelningen via kvalitetsindikatorerna justerats vid några tillfällen. I budgetpropositionen för 2016, gjorde regeringen en förändring i resursfördelningsmodellen från tidigare år eftersom man ansåg att det är angeläget att alla universitet och högskolor får ta del av de nya resurser som tilldelas forskningen. I syfte att särskilt stärka forskningen och balansen mellan utbildning och forskning vid högskolor och nya universitet, har regeringen delat in de berörda lärosätena i tre grupper: högskolor, nya universitet respektive äldre universitet – där varje grupp tilldelats en del av anslaget. På så sätt har lärosätena tilldelats resurser utifrån kvalitetsindikatorerna i jämförelse med lärosäten som har likartade

¹⁰ Högskolans ekonomi och finansiering beskrivs exempelvis i *Universitet och högskolor. Årsrapport 2021*, UKÄ, rapport 2021:17, sid 93–108.

förutsättningar. Från 2018 har också Vinnovas bedömningar av lärosätenas samverkan använts vid resurstilldelningen¹¹.

I forskningspropositionen för 2021¹² uppger regeringen att de hittills använda kvalitetsindikatorerna delvis bör ersättas med en sakkunnigbedömning, enligt med *Styr- och resursutredningens förslag*¹³. Det är dock en mindre del av de totala resurserna som satsas på forskning, cirka två procent, som detta gäller. Enligt regeringen bör dessutom basresursen ökas och fortsätta att vara en del av den nya fördelningsmodellen.

Forskarutbildningen vid högskolorna – vad har hänt de senaste tio åren?

Som framförts ovan har högskolornas möjlighet att ge forskarutbildning ökat genom avregleringar av på förhand bestämda forskningsområden och successivt ökade resurser för forskning och forskarutbildning. Sedan 2010 har alltså högskolorna kunnat ansöka om tillstånd att ge forskarutbildning inom ett eget definierat område. UKÄ har genomfört en uppföljning av reformen¹⁴ och dess effekter 2010-2020¹⁵. Efter tio år med forskarutbildningsreformen ger i nuläget samtliga statliga högskolor (exklusive de konstnärliga högskolorna), samt en konstnärlig högskola, minst en forskarutbildning. Dessutom har fyra enskilda utbildningsanordnare examenstillstånd på forskarnivå.

Samtliga lärosäten har i UKÄ:s uppföljning av reformen svarat ja på en enkätfråga om examenstillstånden har bidragit till lärosätets profilering. Detta beskrivs mer konkret i enkätsvaren genom att det haft påverkan på strategiska beslut, finansiering, rekryteringar och ökad attraktivitet, ökad samverkan och fler publiceringar. Nio av sjutton lärosäten har en tydlig profilering inom huvudsakligen ett område. Det rör sig då inom områdena informationsteknologi, teologi, försvar, idrott, konst och vård. Det finns områden som är tvärvetenskapliga, alltså har innehåll som ligger inom flera ämnesområden. Detta sammanhänger med att områden är anpassade efter den samlade befintliga forskningen på lärosätet och kan tas som en indikation på en strävan efter profilering av området i linje med intentionen bakom forskarutbildningsreformen. Några exempel är området Byggd miljö vid Högskolan i Gävle, området it med tillämpningar vid Blekinge tekniska högskola, Människan i

¹¹ Regeringens proposition, 2020/21:60, *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*, sid. 53.

¹² Regeringens proposition, 2020/21:60, *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*, sid 53.

¹³ Statens offentliga utredningar, *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan*, 2019:6.

¹⁴ Reformförslagen fanns beskrivna i *Forskarutbildning med profilering och kvalitet* (prop. 2008/09:134).

¹⁵ UKÄ, *Forskarutbildning vid högskolorna – En fråga om profilering*, rapport 2021:14.

välfärdssamhället vid Ersta Sköndal Bräcke högskola och Hälsa och livsstil vid Högskolan i Halmstad.

Profileringsmärks också genom att ett antal forskarutbildningsämnen som inrättats inte sorteras in under traditionella kategorier. I tabell 1 framgår vilka områden högskolorna har tillstånd för. Man kan också vid några högskolor notera att det finns en strävan efter bredd (bredduniversitet) eftersom högskolorna ansöker om områden kopplade till skilda ämnesområden (t.ex. teknik och samhällsvetenskap).

I UKÄ:s uppföljning finns en kartläggning av de områden och dessutom kopplade forskarutbildningsämnen som finns vid högskolorna. Även om en prövning om att bli universitet inte görs för områden, får högskolan befogenheter som liknar det universitet har för tillstånd att inrätta forskarutbildningar, men inom ett begränsat område. Det kan av kartläggningen konstateras att Mälardalens högskola, som blir universitet 1 januari 2022, för närvarande har examenstillstånd för flest antal områden på forskarnivå, nämligen sex stycken.

Tabell 1. Områden och pågående ämnen per lärosäte. Antal.

Lärosäte	Antal områden och år när området beviljades	Ämnesområde (enligt SCB)	Pågående ämnen
Blekinge tekniska högskola	It med tillämpningar (2010) Planering och management (2010)	Naturvetenskap Teknik	11
Enskilda högskolan Stockholm	Teologi/Religionskunskap (2016)	Humaniora och konst	4
Ersta Sköndal Bräcke högskola	Människan i välfärdssamhället (2014)	Medicin och hälsovetenskap Samhällsvetenskap	2
Försvarshögskolan	Försvar, krishantering, säkerhet (2017)	Samhällsvetenskap	2
Gymnastik- och idrottshögskolan	Idrott, fysisk aktivitet och hälsa (2010)	Medicin och hälsovetenskap	1
Högskolan Borås	Bibliotek och informationsvetenskap (2010) Människan i vården (2016) Resursåtervinning (2010) Textil och mode (konstnärligt) (2010)	Humaniora och konst Samhällsvetenskap Medicin och hälsovetenskap Samhällsvetenskap Teknik	7
Högskolan Dalarna	Pedagogiskt arbete (2017) Mikrodataanalys (2012) Hälsa välfärd/evidensbaserad praktik (2017)	Samhällsvetenskap Naturvetenskap Medicin och hälsovetenskap	3
Högskolan i Halmstad	Informationsteknologi (2010) Hälsa och livsstil (2013) Innovationsvetenskap (2010)	Teknik Medicin och hälsovetenskap Samhällsvetenskap	5
Högskolan i Gävle	Byggd miljö (2010) Hälsöfrämjande arbetsliv (2012)	Teknik Naturvetenskap Samhällsvetenskap	10

Högskolan i Skövde	Informationsteknologi (2010)	Naturvetenskap	1
Högskolan i Kristianstad	Pedagogiskt arbete (2019) Personcentrerad för hälsa och välbefinnande (2019)	Samhällsvetenskap Medicin och hälsovetenskap	2
Högskolan Väst	Produktionsteknik (2011) Arbetsintegrerat lärande (2011)	Teknik Samhällsvetenskap	4
Mälardalens högskola	Inbyggda system (2010) Innovation och produktrealisering (2010) Industriell ekonomi och organisation (2010) Hälsa och välfärd (2011) Didaktik (2010) Miljö-, energi- och resursoptimering (2010)	Teknik Teknik Teknik Medicin och hälsovetenskap Samhällsvetenskap Teknik	12
Stiftelsen Högskolan i Jönköping ¹⁶	Industriell produktionsframtagning (2010)	Teknik	3
Södertörns högskola	Historiska studier (2010) Politik, ekonomi och samhällets organisering (PESO) (2010) Miljövetenskapliga studier (2010) Kritisk kulturteori (2010) Utbildningsvetenskapliga studier (2017)	Humaniora och konst Samhällsvetenskap Naturvetenskap Humaniora och konst Samhällsvetenskap	19
Stockholms konstnärliga högskola	Konstnärliga praktiker (konstnärlig) (2016)	Humaniora och konst	1
Sophiahemmet högskola	Människan i sjukdom, vård och hälsa (2017)	Medicin och hälsovetenskap	1
Summa:	38		85

Det framgår av UKÄ:s uppföljning¹⁷ att den externa finansieringen har ökat i och med de beviljade områdena. Forskningsmiljöerna har därigenom kunnat växa – det har till exempel blivit lättare att rekrytera högt meriterad personal. Högskolorna har också blivit mer attraktiva aktörer i regionen. Även om ökade externa anslag och rekryteringar av kvalificerad personal indikerar en kvalitetshöjning, har hittills bara ett mindre antal av de inrättade forskarutbildningsmiljöerna utvärderats av UKÄ. UKÄ kan därför i dag inte uttala sig specifikt om kvaliteten överlag på forskarutbildningarna inom områdena.

Regeringen har på senare tid¹⁸ aviserat ökning av det så kallade basanslaget för forskning och forskarutbildning vid lärosätena. Parallellt

¹⁶ Stiftelsen Högskolan i Jönköping har också humanistiskt-samhällsvetenskapligt vetenskapsområde kvar sedan tiden före reformen. Detta ingår därför inte i redovisningen i den här rapporten som enbart berör de nya områdena från och med 2010.

¹⁷ UKÄ, *Forskarutbildning vid högskolorna – en fråga om profilering*, rapport 2021:14.

¹⁸ Regeringens proposition, 2020/21:60, *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*, sid 47.

med det föreslår regeringen att den kvalitetsbaserade fördelningen ska göras genom att medel fördelas till så kallade profilområden¹⁹. Profilområden ska vara strategiska forskningssatsningar av hög kvalitet som lärosätena själva definierar. Det är lärosätena, inte enskilda forskare, som bör ansöka om medel till profilområden, och statliga forskningsråd bör ansvara för att göra sakkunnigbedömningar av ansökningarna. Rådens bedömningar blir underlag för kommande beslut om medel. Regeringens utgångspunkt är att samtliga lärosäten ska kunna tilldelas minst ett profilområde och att forskning i hela landet därmed ska kunna stärkas och utvecklas i strategisk riktning²⁰.

Kriterier för benämningen universitet – en kort historik

Under en period i mitten och slutet av 1990-talet fanns en diskussion om kriterier för universitet, som ledde till att universitetskriterier beslutades av riksdagen 1997. Bakgrunden till att dessa kriterier togs fram var följande:

I sin utredning *Kriterier för benämningen universitet* föreslog dåvarande Högskoleverket som ett första led i detta att benämningen universitet kan ges den högskola ”som bedriver forskning och utbildning inom flera olika vetenskapsområden. En bedömning bör göras från fall till fall. Utslagsgivande bör vara bredden i den studiemiljö som möter studenten vid högskolan”²¹.

De kriterier som gällt tidigare var att lärosätet skulle vara statligt, ha rätt att utfärda doktorsexamen och att utbildning bedrevs vid minst tre fakulteter. Efter budgetpropositionen för 1997 och forskningspropositionen *Forskning och samhälle*²² beslutades kriterier med underlag från Högskoleverkets utredning.

Benämningen universitet kunde enligt riksdagsbeslutet av regeringen tilldelas ett statligt lärosäte

- som har en grundutbildning och forskning som är väl etablerad och av god vetenskaplig kvalitet
- som har en tillräcklig omfattning av grundutbildningen och utbildning inom ett antal ämnesområden
- som har en tillräcklig omfattning av forskningsverksamheten och forskning inom ett antal ämnesområden
- som har goda infrastrukturella förutsättningar (bibliotek m.m.) för att bedriva grundutbildning och forskning
- som har goda internationella kontakter inom grundutbildning och forskning

¹⁹ Ibid.

²⁰ Vetenskapsrådet, *Kvalitetsbaserad resursfördelning. Förslag till en ny modell*, 2021.

²¹ Högskoleverket, *Kriterier för benämningen universitet*, rapport 1996:12 R, sid 7.

²² Regeringens proposition, *Forskning och samhälle*, 1996/97:5.

- som uppfyller kraven för att självständigt inrätta professurer och att utfärda doktorsexamen.

Utöver att föreslå särskilda kriterier för benämningen universitet gjorde regeringen även bedömningen att lärosätena kunde ansöka hos regeringen och, efter prövning av Högskoleverket, tilldelas rätten att använda benämningen universitet²³. Regeringen betonade att det vid sidan av de kriterierna som riksdagen beslutat om för att kunna benämnas universitet, också skulle tas hänsyn till statsfinansiella och forskningspolitiska prioriteringar. Ovanstående ledde till att ett antal högskolor blev universitet under perioden 1999–2005. Högskolorna i Örebro, Karlstad och Växjö fick efter regeringsbeslut universitetsstatus 1999 och blev då Örebro universitet, Karlstads universitet och Växjö universitet. Mitthögskolan, som bildades genom en sammanslagning av högskolan i Östersund och högskolan i Sundsvall/Härnösand, blev Mittuniversitetet den 1 januari 2006. År 2010 slogs Växjö universitet ihop med Högskolan i Kalmar och bildade Linnéuniversitet.

Möjligheten för lärosäten att ansöka om att bli universitet togs bort 2009²⁴. Skälen var flera. Den dåvarande regeringen gjorde bedömningen att högskolorna kunde få den rätt som universitetsställning innebär – att ge forskarutbildning – genom de nya områdestillstånden. Regeringen ansåg också att omvandlingen till universitet innebär övergripande resursmässiga och strategiska prioriteringar som bör beslutas på politisk nivå. För det tredje ansågs det inte gynna högskolorna att ensidigt sträva mot att bli universitet med den breddning av verksamheten som det skulle innebära. Den här senare utvecklingen från 2009 har lett till att det inte varit någon allmän diskussion om kriterier för benämningen universitet åren därefter, vilket gjort att de kriterier som ställdes upp av riksdagen 1997 levte kvar opåverkade i bakgrunden. Samtidigt har möjligheten för regeringen att utse nya universitet funnits kvar²⁵.

Av kriterierna framgår att *bredd* är av vikt och att det ska finnas grundutbildning, annan utbildning och forskning inom ett antal ämnesområden. Det anges att utbildningen och forskningsverksamheten ska vara av tillräcklig omfattning utan att mer i detalj specificera vad en tillräcklig omfattning innebär. Dessutom ska både utbildning och forskning vara av *god vetenskaplig kvalitet*. Kopplat till det är att det finns tillräckliga resurser, t.ex. en relevant infrastruktur, och att forskningen finns i ett nationellt och internationellt sammanhang. Ett krav i listan (rätt att inrätta professurer) är inte längre aktuellt på grund

²³ Regeringens budgetpropositionen, 1996/97:1, sid. 77.

²⁴ Skälen till detta finns beskrivet i regeringens proposition *Forskarutbildning med profilering och kvalitet* (2008/09:134).

²⁵ Malmö högskola blev 1 januari 2018 Malmö universitet. Regeringen har aviserat att Mälardalens högskola blir universitet den 1 januari 2022.

av författningsändringar. Det kan dock sägas motsvara det vi i dag menar med att ha ett eller flera examenstillstånd för forskarutbildning.

För att sammanfatta har flera av de svenska högskolorna under de senaste drygt 20 åren blivit universitet. Dessutom har samtliga statliga högskolor (utom de konstnärliga) i dagsläget tillstånd att bedriva forskarutbildning, i flera fall inom flera områden. Möjligheter för högskolorna att inrätta forskarutbildning genom särskilda tillstånd och basresurser samt extern finansiering för detta och för forskning har påverkat högskolornas möjligheter att på sikt närma sig det som utmärker universitet. Det handlar då om att ha medlen och tillstånden att bygga upp forskningsmiljöer med forskarutbildning och koppling till övrig utbildning. I tidigare utredningar av benämningen universitet konstaterades att en förutsättning för beslut om nya universitet har varit möjligheten att tillföra nya resurser²⁶. Avreglering av de organisatoriska förutsättningarna på högskolorna och den egna möjligheten att definiera forskningsområden medger också ökad profilering. Ökad profilering är dessutom något som lyfts fram i och med nya satsningar på resurser för s.k. profilområden för forskning. Allmänt hållna inomakademiska kriterier för benämningen universitet har som vi sett funnits med de senaste decennierna, men har också kompletterats med en helhetsbedömning av regeringen utifrån andra faktorer som ansetts relevanta i sammanhanget.

²⁶ T.ex. *Kriterier för benämningen universitet – en utredning*. Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R, samt proposition 2008/09:134 *Forskarutbildning med profilering och kvalitet* s. 54.

Uppdelningen mellan universitet och högskolor i andra länder

Ambitionen för det här kapitlet har inte varit att ge en uttömmande bild av hur beteckningen universitet används i andra länder. Tvärtom bekräftas här det som tidigare utredningar har påpekat, det vill säga att begreppet används på vitt olika sätt. I resursutredningen kan man till exempel läsa att beteckningen runt om i världen används utan någon egentlig definition, men att OECD konstaterar att traditionellt har universitet huvudsakligen varit centrum för forskning²⁷. Resursutredningen anger vidare att en av de vanligaste beskrivningarna av universitet finns hos samarbetsorganet för högskolor och universitet inom Europa, *The European University Association* (EUA). Som krav för fullständigt medlemskap har man ställt upp att universitet ska ha generell rätt att examinera på forskarnivå och att man ska ha utexaminerat minst en doktor varje år under de senaste tre åren.

Norden

Tittar man på våra nordiska grannländer – Finland, Norge och Danmark – är det bara i Norge som möjligheten finns för högskolor att ansöka om titeln universitet. Finland och Danmark kan sägas ha ett mer dualistiskt system än det svenska och det norska, i och med att de har en tydligare uppdelning mellan högskolors och universitets verksamhet. I Danmark har högskolorna exempelvis ett marginellt statligt anslag för forskning.

Finland

Inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde finns 13 universitet och 22 yrkeshögskolor. Dessutom finns Högskolan på Åland och Polisyrkeshögskolan, som lyder under inrikesministeriet. Vid universiteten bedrivs forskning och forskningsbaserad utbildning. Vid yrkeshögskolorna ges yrkesorienterad utbildning och den forskning som bedrivs är tillämpad forskning²⁸.

Vid universiteten ges kandidatexamen (tre år) och magisterexamen (två år). Efter magisterexamen kan man studera vidare till doktorsexamen eller

²⁷ Statens utredningar, *Resurser för kvalitet*, 2007:81, sid 151.

²⁸ När inget annat anges, är informationen i detta avsnitt hämtad från <https://minedu.fi/sv/hogskolor-och-forskninginstitut> och <https://studieinfo.fi/wp>.

licentiatexamen. Yrkeshögskolestudierna är praktiskt inriktade och de innehåller bland annat fem månaders arbetspraktik. Yrkeshögskolorna ger yrkeshögskoleexamen (YH) och högre yrkeshögskoleexamen, (högre YH). För att antas till högre YH-examen ska du ha avlagt högskoleexamen och ha tre års arbetslivserfarenhet.

Utvecklingen inom högskoleområdet har i Finland under 1990-talet karaktäriserats av en expansionsvåg med uppbyggnaden av yrkeshögskolorna, vilket lett till en tvådelad struktur. Yrkeshögskolornas utbildningar är på upp till fyra och ett halvt års studier, vilket är förhållandevis långt. Det finns även möjlighet att ta en motsvarande masterexamen vid dessa högskolor. Högskoleverket skriver i en rapport att ”Politiska mål om ökad arbetslivsanknytning, tillämpning och regional förankring av den eftergymnasiala utbildningen har i stor utsträckning knutits till yrkeshögskolorna”²⁹. Stabiliteten i finsk högskolepolitik visar sig genom färre genomgripande reformer än i övriga nordiska länder³⁰. Det har hittills aldrig hänt att en yrkeshögskola skulle ha omvandlats till universitet³¹.

Danmark

I Danmark ges högre utbildning av universitet, högskolor (*professionshøjskoler*) och så kallade *erhvervsakademier* (*business academies* på engelska), samt av konstnärligt respektive maritimt inriktade lärosäten. Alla lärosäten är statliga och regleras av ministeriet för högre utbildning och forskning³².

Universiteten erbjuder treåriga kandidatutbildningar och tvååriga masterutbildningar. Det är ovanligt att de danska universiteten ger yrkesutbildning (*professionsbacheloruddannelse*). Forskarutbildning ges vid universitet och vid vissa lärosäten med konstnärlig inriktning.

En *erhvervsakademiuddannelse* varar oftast två år och innehåller ett halvårs praktik i ett företag. Utbildningarna är på 120 ECTS (poäng) och kan jämföras med de tvååriga svenska högskoleutbildningarna. En dansk *professionsbacheloruddannelse* varar oftast tre och ett halvt år och motsvarar 210 ECTS. Dessa utbildningar är yrkesinriktade och den praktiska delen får man genom praktik på ett företag.

Under senare delen av 1990-talet har utbildningsreformerna inriktats på att utveckla en övergripande struktur för eftergymnasial utbildning och bygga ut den icke-akademiska delen av högskolesektorn. Den

²⁹ Högskoleverket, *Lika olika. En jämförande studie av högre utbildning och forskning i de nordiska länderna*, rapport 2002:40 R, sid 29.

³⁰ *Ibid*, sid 31.

³¹ Enligt uppgift via mejl från FINNEC den 19 mars 2021.

³² När inget annat anges är informationen i detta avsnitt hämtad från <https://ufm.dk/en/education/higher-education/the-danish-higher-education-system>.

yrkesinriktade dimensionen har i och med reformerna fått en tydligt framskjuten position i det danska utbildningssystemet³³.

I samband med en universitetsreform 2007, fusionerade flera universitet och idag finns det sammanlagt åtta universitet. Högskolor kan inte ansöka om att bli universitet och deras finansiering ger inte möjlighet till forskning i den grad som skulle fordras för att bli universitet³⁴.

Norge

I Norge finns det för närvarande tio universitet, sex stycken högskolor och fem vetenskapliga högskolor som lyder under ministeriet för utbildning och forskning. Det finns även ett stort antal privata utbildningsanordnare av högre utbildning och 15 av dem får statligt stöd.³⁵

Alltsedan Kvalitetsreformen, som infördes 2004, kan högskolor ansöka om att få ändrad lärosäteskategori till universitet. Kvalitetsreformen innebar en ny Bologna-anpassad examensstruktur för grundnivå och avancerad nivå, ett förstärkt fokus på internationalisering och ambitionen att utbildningarna i högre grad skulle motsvara samhällets behov och göra studenterna bättre rustade för arbetslivet. Men kvalitetsreformen innebar även ett nytt ackrediteringssystem som var tänkt att leda till mindre detaljstyrning och en mer självständig ställning för lärosätena³⁶.

Högskolesystemet i Norge liknar mycket det svenska. Högskolor utan ackreditering har inte rätt att ge utbildning utan att först ha fått ackreditering för en eller flera utbildningar från NOKUT³⁷.

Ackrediterade högskolor kan på egen hand besluta om att ge utbildning inom alla ämnesområden på kandidatnivå. Om de har ackrediterats för att ge doktorsexamen inom ett eller flera ämnesområden, har de också rätt att besluta om att ge utbildning på masternivå inom dessa ämnesområden. Vetenskapliga högskolor (specialiserade inom ett område) kan på egen hand besluta om att ge utbildning på kandidat- och magisternivå inom de ämnesområden där de har rätt att ge doktorsexamen. Universitet har rätt att ge utbildning inom alla ämnesområden på alla nivåer.³⁸

³³ Högskoleverket, rapport 2002:40 R, sid 25.

³⁴ Enligt uppgift via mejl från utredare vid Danmarks ackrediteringsinstitution AI den 19 mars 2021.

³⁵ <https://www.regjeringen.no/en/dep/kd/organisation/kunnskapsdepartementets-etater-og-virksomheter/Subordinate-agencies-2/state-run-universities-and-university-co/id434505/>

³⁶ Uppgifterna är hämtade från Svein Michelsen och Per Olaf Aamodt (red.), *Evaluering av Kvalitetsreformen. Delrapport 1. Kvalitetsreformen möter virkeligheten*, 2006. Rokkansenteret vid Universitetet i Bergen och NIFU STEP på uppdrag av Norges forskningsråd.

³⁷ NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) är UKÅ:s norska motsvarighet.

³⁸ Uppgifterna i ackrediteringssystemet i Norge är hämtade ur ”Ackreditering som universitet. Veiledning for institusjoner som søker institusjonsakkreditering” (NOKUT, 2020).

Högskolor och vetenskapliga högskolor kan ansöka om att bli universitet. För att kunna ansöka hos Norges utbildningsdepartement behöver lärosätet först ha genomgått en lärosätesackreditering ("institusjonsakkreditering") med godkänt resultat från NOKUT. Beslut fattas av utbildningsdepartementet och kungen (*kongen i statsråd*). Det utgår inte som i Sverige extra resurser i samband med att en högskola blir universitet³⁹.

Specialiserade högskolor kan ansöka om att bli ackrediterade som vetenskapliga högskolor. Högskolor som inte tidigare genomgått lärosätesackreditering kan ansöka om att bli ackrediterade som högskolor och i princip även som vetenskapliga högskolor eller universitet. En bedömargrupp bedömer om kriterierna från utbildningsdepartementet (*kunnskapsdepartementet*) och NOKUT uppfylls på ett tillfredsställande sätt. Bedömningen görs på grundval av skriftlig dokumentation och besök på lärosätet.

I korthet gäller följande för att beviljas universitetsställning:

- Lärosätet ska ha stabil utbildning, forskning eller konstnärligt utvecklingsarbete och ämnesutvecklande arbete av hög internationell kvalitet.
- Lärosätet ska ha tillstånd att ge doktorsexamen inom minst fyra ämnesområden (motsvarar i stort sett ett område i den svenska kontexten). De fyra forskarutbildningarna måste täcka lärosätets akademiska profil. Två av dem måste vara centrala för värdeskapandet av regionala företag, samtidigt som ämnesområdena också måste ha nationell betydelse.
- Lärosätet ska ha en stabil forskarutbildning och i genomsnitt ha examinerat minst fem doktorander i minst två av forskarutbildningarna per år under en treårsperiod.
- Varje enskild forskarutbildning måste ha antagit minst 15 doktorander under en period av fem år.

Österrike och Storbritannien

De två länder utanför Norden som vi har valt att undersöka i det här sammanhanget är Österrike och Storbritannien. Anledningen till att vi valt dem är att båda länderna ger möjlighet till högskolor eller privata utbildningsanordnare att ansöka om att bli universitet.

³⁹ Enligt uppgift från utredare vid NOKUT, i samband med digital intervju den 27 oktober 2021.

Privata utbildningsanordnare kan ansöka om benämningen universitet i Österrike

Allmänt om olika slags lärosäten för högre utbildning i Österrike⁴⁰

Det finns fyra typer av lärosäten inom högre utbildning i Österrike. Den första kategorin är de 22 statliga universiteten. De har statliga grundanslag för forskning, något som övriga utbildningsanordnare i Österrike saknar. Omkring 75 procent av alla programstudenter studerar för närvarande vid ett av de statliga universiteten. Universiteten har en hög grad av självbestämmande och övergripande avtal som löper på tre år med regeringen. Det poängteras särskilt i officiella dokument att universitetens uppgift är att bedriva grundforskning och att utbilda unga forskare.

Det finns även 21 statliga högskolor. Andelen studenter vid högskolorna är omkring 15 procent av det totala antalet studenter i Österrike. Även om den engelska översättningen av namnet som används av lärosätena – *Universities of applied sciences* – antyder att de är universitet saknar de grundanslag för forskning och generell rätt att ge forskarutbildning. Deras huvuduppgift är att bedriva högskoleutbildning som leder till reglerade yrkesexamen. Högskolorna finansieras utifrån antalet studentplatser de erbjuder. Precis som de privata universiteten kan högskolorna ansöka om externa anslag för specifika projekt eller forskningsområden under en begränsad period. Den forskning som bedrivs vid högskolorna är av tillämpad karaktär. De får utfärda examen på forskarnivå, men bara i samarbete med ett universitet.

En tredje grupp av lärosäten är statliga högskolor för lärarutbildning på alla nivåer inom skolväsendet. De är 14 till antalet och har sex procent av den totala studentpopulationen. De får utfärda examen på forskarnivå endast i samarbete med ett universitet.

Den fjärde kategorin är de privata universiteten. Från år 2000 har det funnits möjlighet för privata utbildningsanordnare att ansöka om benämningen universitet. Antalet privata universitet och deras studenter har ökat kontinuerligt sedan dess. Höstterminen 2019/20 fanns det 15 privata universitet. Vanliga områden som dessa ger utbildning inom är

⁴⁰ Delar av beskrivningen i detta stycke har sammanställts utifrån ett underlag som UKÄ har fått av den ansvariga myndigheten i Österrike: Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria (AQ Austria), www.aq.ac.at. Beskrivningen går framför allt tillbaka på dokumentet *Privatuniversitäten* som ger en övergripande beskrivning av grundläggande fakta om de privata universiteten i Österrike och beskriver läget i juni 2021. För att förstå de stora förändringar som just nu genomförs i Österrike, hade Andrea Amft, utredare vid UKÄ, kontakt via telefon och mejl med dr J. Petersen (Managing Director, AQ Austria) och Barbara Mitterauer (AQ Austria). Båda har skickat information och skriftliga underlag som beskriver högskolesystemet samt de planerade och beslutade förändringarna för privata universitet. Information om det österrikiska utbildningssystemet som det refereras till i detta avsnitt har också hämtats från det Österrikiska utbildningsdepartementets (Austrian Federal Ministry of Education, Science and Research) webbplats <https://www.bmbwf.gv.at/en/Topics/Higher-education---universities/Higher-education-system.html>.

musik, psykoterapi, hälsa i vid mening och företagsekonomi. Andelen studenter vid de privata universiteten är omkring fyra procent av det totala antalet studenter i Österrike. De privata universiteten har ingen statlig finansiering. Däremot kan delstaterna och kommunerna driva och (del)finansiera ett privat universitet. Privata universitet får ta ut studieavgifter och själv bestämma storleken på dem. De kan också ansöka om statliga forskningsresurser via utlysningar av de statliga forskningsfinansiärerna.

Möjlighet att ansöka om benämningen universitet för privata utbildningsanordnare 2000–2020⁴¹

Privata utbildningsanordnare har alltså kunnat ansöka om benämningen universitet sedan 2000. Detta sker via ansökan till myndigheten för kvalitetssäkring *Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria* (AQ Austria). Även ackreditering av enskilda program och utbildning behöver sökas hos AQ Austria. Innan AQ Austria fattar sitt beslut behöver den ansvariga ministern ge sitt godkännande. Prövningsprocessen innebär bland annat att utbildningsanordnaren måste bifoga en utvecklingsplan till ansökan och ett utkast till stadgar. Det senare beror på att många delar av verksamheten inte regleras genom lag och förordning, till skillnad från statliga universitet. Därför måste det inkluderas i stadgarna för det privata lärosätet.

Redan under fasen för ansökan om ställning som privatuniversitet måste vetenskaplig/konstnärlig personal anlitas (lärare och forskare). Enligt AQ Austria ska internationell jämförbar standard gälla.

Lägst utbildningsutbud för att komma i fråga för benämningen privatuniversitet var fram till utgången av 2020 att det fanns

- minst två utbildningar i en eller flera vetenskapliga eller konstnärliga områden som leder till en akademisk examen och som motsvarar minst tre års heltidsstudier enligt internationell standard
- minst en utbildning som bygger på någon av de grundläggande utbildningarna. (På detta vis förhindras att privatuniversitet bildas som renodlade vidareutbildningsuniversitet.)

Benämningen *Privatuniversität* eller på engelska *private university* måste ingå och användas i lärosätets namn.

Akkreditering för ställning som universitet beviljas i första omgången för 6 år med möjlighet till förlängning på ytterligare 6 år. Om lärosätet bedrivit högre utbildning oavbrutet under 12 år kan därefter en re-ackreditering för ställning som universitet på 12 år beviljas. Reglerna för

⁴¹ Se *Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria* (AQ Austria), "Privatuniversität", sid 3.

ackreditering för program och utbildning följer reglerna för högre utbildning vid statliga lärosäten.

Nya regler för privata universitet från 2021

Från 1 januari 2021 gäller nya regler för privata utbildningsanordnare i Österrike. I och med en ny lag differentieras den österrikiska privata högre utbildningssektorn i två typer av lärosäten: privata högskolor och privata universitet.

Hittills har det enda alternativet för privata utbildningsanordnare varit att ansöka om ackreditering som privat universitet. Från och med nu ska den första ackrediteringen vara som privat högskola. Inom ramen för en förlängd ackreditering kan en utbildningsanordnare som fått ställning som privat högskola ansöka om ackreditering som privat universitet, men är inte skyldig att göra det. De redan existerande privata universiteten kan efter ansökan i en re-ackrediteringsprocess få tillstånd att bedriva forskning och examinera på forskarnivå. Den nya uppdelningen syftar till att ta hänsyn till det faktum att lärosäten behöver tid att utvecklas med avseende på deras akademiska profil och mål, undervisning och forskning etc. Det förtydligas att för ackreditering som privat universitet måste ytterligare krav på forskning, främjande av forskarutbildning, antal lärare etc. uppfyllas.

Den nya lagen kan i princip leda till att existerande privata universitet kan förlora sin ställning som universitet och återgå till att vara privat högskola ifall det uppdragas graverande brister inom ramen för re-ackrediteringsprocessen. För de 15 redan ackrediterade privata universiteten finns en övergångsperiod för att uppfylla de nya lagkraven.

Sammantaget finns i Österrike en klar uppdelning mellan universitet och högskolor. Universiteten har statliga anslag för forskning och tillstånd att bedriva forskarutbildning. Högskolorna kan bedriva forskarutbildning men då i samarbete med ett universitet.

Privata utbildningsanordnare har under åren 2000–2020 kunnat ansöka om benämningen privat universitet. Dessa lärosäten har dock skiljt sig från de statliga universiteten eftersom de varken har statliga anslag för forskning eller för utbildning, något som avspeglats i de relativt lågt satta akademiska kraven på ett privat universitet. Från 2021 har regeringen infört högre krav för att benämnas privat universitet och redan existerande privata universitet kommer att få ansöka på nytt.

Universitetsstatus i Storbritannien⁴²

Hösten 2021 fanns det 168 universitet i Storbritannien, varav majoriteten är offentligt ägda. Endast fyra har en privat ägare och dessa får inte ta del

⁴² Detta avsnitt baseras på dokument från engelska myndigheters webbplatser:

av offentliga bidrag. Universitetstitel är en term som skyddas av lag och får endast användas av de lärosäten som har beviljats titeln av statsmakterna. För att få en brittisk universitetstitel i dag måste lärosädet uppfylla vissa kriterier. Det vid första anblicken stora antalet universitet kan delvis förklaras av att benämningen universitet i England, som har lite över 100 universitet, inte innebär att lärosädet får ge examen upp till och med forskarnivå eller bedriver forskning. Ungefär en tredjedel av universiteten i England har endast examenstillstånd upp till och med masternivå.

Det finns också statliga eller privata så kallade *higher education providers*, utbildningsanordnare inom högre utbildning. Detta är högskolor som kan vara mer eller mindre specialiserade, inom exempelvis konstnärliga utbildningar. Alla utbildningsanordnare har inte examenstillstånd.

Det finns mer än 200 lärosäten som bedriver vidareutbildning i form av högre utbildningsprogram. De flesta är offentligt finansierade. Vissa har examenstillstånd, men majoriteten ger utbildning i samarbete med ett universitet som har examenstillstånd.

I England har antalet universitet ökat avsevärt under de senaste 30 åren. En betydelsefull faktor är att alla tekniska högskolor ombildades till universitet i början på 1990-talet. Kravet på att ett universitet skulle ha examenstillstånd på forskarnivå övergavs 2005, vilket ledde till att ett antal stora högskolor utnämndes till universitet. Förändringen innebar att skillnaden mellan kriterierna för titel som universitet och titel som högskola blev antalet helårsstudenter vid lärosädet. År 2005 krävdes 4 000 heltidsstudenter. Från och med 2012 minskade kravet till 1 000 heltidsstudenter. Det ledde till att ytterligare 10 högskolor fick ställning som universitet.

Storbritannien har traditionellt haft ett system med generella examenstillstånd som alltså inte är avgränsade till vissa ämnesområden. Det finns i huvudsak tre kategorier av tillstånd: högskoleexamen; kandidat- och masterexamen; examen på forskarnivå inklusive s.k.

Supporting healthy and dynamic research and knowledge exchange in HEPs how we fund higher education providers. Utgiven av Research England 2020.
Publikationen finns på:
www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/.

Regulatory advice 13:How to apply for university college and university title. Guidance for providers about the application process. Office for students, 2019.

The Right to Award UK Degrees. Guidance, August 2018
Quality Assurance Agency for Higher Education. England.

För mer allmän information om det brittiska systemet har följande länkar använts:
QAA med relevant information och riktlinjer för hela Storbritannien:
https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/guidance/the-right-to-award-degrees-18.pdf?sfvrsn=4a2f781_14.
Länk till OfS webbplats med relevant info avseende England:
<https://www.officeforstudents.org.uk/advice-and-guidance/regulation/degree-awarding-powers-and-university-title/degree-awarding-powers/>.

forskningsinriktad masterexamen. Under senare år har man i England öppnat upp för examenstillstånd enbart upp till kandidatexamen. Det är också numera möjligt att ansöka om tillstånd för vissa ämnesområden (exempelvis masterexamen inom matematik). Det förekommer att tillstånd är tidsbegränsade eller givna under en provotid. Alla utbildningsanordnare med examenstillstånd är skyldiga att delta i extern kvalitetssäkring och registrera sig i ett centralt statligt register.

Nuvarande krav för benämningen universitet

I Storbritannien har *The Quality Assurance Agency for Higher Education* (QAA) ett övergripande ansvar att säkerställa en akademisk standard för den högre utbildningen. QAA fungerar också som rådgivare för andra relevanta myndigheter när beslut fattas om tillstånd att utfärda examina (*degree awarding powers, DAP*) och tillstånd att kalla sig universitet (*university title, UT*). QAAs har utförliga riktlinjer som beskriver de krav som ställs för universitetstitel i England, Wales, Nordirland och Skottland. Av riktlinjerna framgår att de krav som ställs varierar i de olika delarna av Storbritannien.

Privy Council (ett formellt rådgivande organ för drottningen) ansvarar för beslut om examenstillstånd och universitetsställning för brittiska lärosäten, med undantag för lärosäten i England. Efter den 1 april 2018, tas beslut om England av *Office for Students* (OfS). Från april 2018 måste alla lärosäten i England vara registrerade hos OfS för att kunna ansöka om examenstillstånd eller för att behålla de tillstånd de redan har. Sedan 2017 har OfS fått befogenheter att återkalla alternativt begränsa examenstillstånd inklusive där tillståndet härstammar från det kungliga rådet. Detta måste dock godkännas av regeringen.

Alla utbildningsanordnare i Storbritannien som ansöker om universitetstitel måste minst ha full behörighet för att examinera på avancerad nivå, motsvarande masterexamen. Dessutom måste utbildningsanordnare i Skottland och Nordirland ha tillstånd att examinera på forskarnivå.

För att beviljas universitetstitel måste ansökande lärosäte dessutom:

- ha uppnått ett godkänt resultat från sin senaste QAA-granskning
- uppfylla kriterierna i relevant myndighetsvägledning, som inkluderar specifikationer av volym och nivå på ansökande lärosätes utbildningar:
 - I Skottland och Nordirland förväntas sökande om universitetsställning ha minst 300 heltidsekvivalenter (FTE) inom fem ämnesområden. De bör ha minst 4 000 heltidsstudenter (FTE), inklusive minst 3 000 heltidsstuderande (FTE) på kurser som leder till examen. Sökande bör också ha minst 60 forskarstuderande och mer än 30 doktorsexamina (eller direkt motsvarande).

- Före 2018 förväntades lärosäten i England som ansökte om universitetsställning ha minst 1 000 heltidsstuderande, varav minst 750 registrerade på kurser som leder till examen. Från mars 2019 är sökande lärosäten i England skyldiga att visa att antalet helårsstudenter som studerar på högskolenivå är mer än 55 procent av det totala antalet helårsstudenter. Av dessa 55 procent måste 50 procent gå en utbildning på nivå 6 (kandidatnivå) eller högre.

Finansiering

Office for Students (OfS) ansvarar för att fördela offentlig finansiering inom Storbritannien till lärosätenas utbildning genom årliga bidrag. Dessa baseras på tilldelningar som fastställs varje år inom ett politiskt ramverk som regeringen fastställer. OfS fördelar återkommande offentliga medel baserat på antalet och typen av studenter som rapporterats av lärosätena. Till största delen finansieras dock undervisningen via studieavgifter⁴³.

Medan utbildningen finansieras genom undervisningsbidrag från OfS, tillsammans med studieavgifter, finansieras forskning genom ett dubbelt stödsystem. *Research England* beviljar finansiering för att stödja forskningskapacitet och infrastruktur (till exempel löner för permanent forskande personal och lokaler), och gör det möjligt för lärosäten att genomföra grundforskning efter eget val. Finansiering för specifika forskningsprojekt och program erbjuds av sju forskningsråd. Det finns en stark betoning på kvalitet i forskningen. Men många andra variabler vägs in, som antal doktorander och olika ämnesområdens varierande kostnader för instrument etc.⁴⁴

En genomgång av de kriterier som används för att fördela forskningsanslag visar att högskolor som uppgraderas till universitet inte per automatik får mer finansiering för utbildning eller forskning.

2012 startskottet för utbildningsanordnare med vinstbringande syfte att uppnå universitetsställning

Privata universitet är de som finansieras av enbart studieavgifter, medan statliga universitet får finansiering direkt från ett av de statliga finansieringsråden för undervisning och forskning. De allra flesta universiteten i Storbritannien är statligt finansierade, men det finns ett tiotal privata brittiska universitet där regeringen alltså inte subventionerar studieavgifterna eller forskningen. De privata

⁴³ Informationen i det här avsnittet kommer från organisationens webbplats <https://www.officeforstudents.org.uk/>.

⁴⁴ *Research England: Supporting healthy and dynamic research and knowledge exchange in HEPs how we fund higher education providers*. Research England, 2020. Publikationen finns på: www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/.

universiteten gynnades av att man i England 2012 sänkte kraven på antalet helårsstudenter till 1 000 för att kunna komma ifråga som universitet.

Universitetskriterier och UKÄ:s granskningar

En fråga som det här kapitlet avser att besvara är hur tidigare universitetskriterier i Sverige relaterar till de granskningar som UKÄ gör. Kapitlet inleds med en jämförelse mellan kriterierna i UKÄ:s kvalitetsgranskningar och de universitetskriterier som fastställdes av riksdagen 1997 enligt regeringens forskningsproposition⁴⁵, som vi framöver kallar universitetskriterier från 1997. Framför allt jämför vi med UKÄ:s prövningar för examenstillstånd på forskarnivå inom ett område och lärosätetsgranskningar (granskningar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete), men där det är relevant även med UKÄ:s utbildningsutvärderingar. En jämförelse görs sedan med Norges nu gällande universitetskriterier.

Jämförelse med tidigare universitetskriterier i Sverige

De prövningar som UKÄ har genomfört sedan 2010 av ansökningar om examenstillstånd för område på forskarnivå har vissa likheter med en prövning för att bli universitet, dock inom ett (oftast) mindre område. I och med ett tillstånd för ett område får lärosätet tillstånd att inrätta forskarutbildning inom området.

Examenstillståndsprövningarna utgår från ett antal bedömningsområden. Om vi jämför bedömningsområden vid en examenstillståndsprövning med de tidigare universitetskriterierna från 1997, framgår att det finns likheter.

Som nämnts tidigare kunde regeringen tilldela benämningen universitet för ett statligt lärosäte

- med en grundutbildning och forskning som var väl etablerad och av god vetenskaplig kvalitet
- som hade en tillräcklig omfattning av grundutbildningen och utbildning inom ett antal ämnesområden
- som hade en tillräcklig omfattning av forskningsverksamheten och forskningen inom ett antal ämnesområden
- som hade goda infrastrukturella förutsättningar (bibliotek m.m.) för att bedriva grundutbildning och forskning
- som hade goda internationella kontakter inom grundutbildning och forskning

⁴⁵ Regeringens proposition, *Forskning och samhälle*, 1996/97:5, sid 219.

- som uppfyllde kraven för att självständigt inrätta professurer och att utfärda doktorsexamen.

För det första kriteriet, som rör *grundutbildningens och forskningens kvalitet*, är fokus vid examenstillståndsprövningar för områden på forskarnivå på forskningens kvalitet. Utbildning på grundnivå och avancerad nivå berörs vid bedömningen av om området relaterar till lärosätets utbildningar på ett övertygande och rimligt sätt. Granskningen av forskningen görs utifrån flera olika aspekter. Forskningen bedöms dels utifrån publikationer och forskarkollektivets samlade kompetens, dels utifrån infrastrukturella förutsättningar samt nationella och internationella samarbeten. Granskningen sker i relation till det område som ansökan gäller och inte i relation till lärosätets samlade forskning. En prövning kan dock i praktiken innebära att en större del av lärosätets forskning granskas om det sökta området är brett. Om det sökta området är smalare, granskas förstås en mindre del av lärosätets forskning.

Om examenstillståndsprövningarna i normalfallet omfattar granskning av delar av ett lärosätes forskning, har UKÄ på senare tid börjat granska även kvalitetssäkringen av forskningen i dess helhet på ett lärosäte. UKÄ:s uppdrag har sedan 2017 utökats till att utöver kvalitetssäkring av högre utbildning även inkludera kvalitetssäkring av forskning. Här är ansatsen inte att granska forskningsmiljön direkt genom att exempelvis bedöma kvaliteten på forskarnas publikationer som i examenstillståndsprövningar. Granskningarna fokuserar i stället på hur väl lärosätenas kvalitetssäkringsarbete bidrar till att säkra och utveckla forskningens kvalitet. I kvalitetssäkringsarbetet bör det ingå återkommande granskningar ur nationellt och internationellt perspektiv med stöd av kollegial granskning. I UKÄ:s granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete för forskningen bedöms hur lärosätena arbetar med kvalitetsindikatorer, men däremot granskar bedömare inte kvaliteten på forskningen.

Sammantaget granskar UKÄ alltså lärosätenas forskning dels vid examenstillståndsprövningar, dels vid granskningar av lärosätenas kvalitetssäkring av forskningen. De olika formerna för granskningar kan sägas komplettera varandra.

Det andra kriteriet ovan som gäller *grundutbildningens omfattning* berör examenstillståndsprövningar i viss grad, eftersom det görs en bedömning av om det sökta området för forskarutbildning relaterar till lärosätets utbildningar (på grundnivå och avancerad nivå) på ett övertygande och rimligt sätt. Utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt forskarnivå granskas i UKÄ:s utbildningsutvärderingar. Liksom för områdesprövningar blir frågan hur dessa utvärderingar kan användas vid bedömningen av benämningen universitet.

I och med att det nu är lärosätena själva som ansvarar för utbildningsutvärderingar av sina utbildningar, får ett godkänt

kvalitetssäkringsarbete i UKÄ:s granskningar ses som en garant för att lärosätet tar detta ansvar på ett tillfredsställande sätt. Men UKÄ:s utbildningsutvärderingar kan komplettera bilden och ge en indikation på om lärosätets kvalitetssäkringssystem är tillräckligt skarpt, för att upprätthålla och utveckla kvaliteten och fånga upp avvikelser.

Infrastrukturella förutsättningar är något som också nämns i kriterielistan. Här gäller vid en examenstillståndsprövning att förutsättningarna är tillfredsställande *för det sökta området*. Samma sak är fallet för de internationella kontakterna. Dessa förutsättningar berörs också vid UKÄ:s granskningar av lärosätenas kvalitetsarbete.

Slutsatsen är att de kriterier som traditionellt kommit att förknippas med benämningen universitet återfinns i UKÄ:s nuvarande granskningar. Examenstillståndsprövningar och utbildningsutvärderingar ger fördjupade granskningar av forskning och utbildning för enskilda ämnesområden. Lärosätetsgranskningarna omfattar granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete för både utbildning och forskning, och är viktiga underlag för att visa att lärosätet har förmågan att förvalta sina examenstillstånd, genom kvalitetssäkring av forskning och utbildning.

Utöver dessa granskningar genomför UKÄ tillsyn av regeltillämpningen vid lärosätena. UKÄ har även tillgång till statistik om bland annat examina, genomströmning, etablering på arbetsmarknaden och externa medel.

Jämförelse med Norges universitetskriterier

Eftersom Norge är det enda av våra grannländer där högskolor kan ansöka om att bli universitet, är det intressant för detta uppdrag att även studera hur UKÄ:s kvalitetsgranskningar förhåller sig till de norska universitetskriterierna. En viktig skillnad är dock att svenska högskolor inte kommer att kunna ansöka om benämningen universitet. Det gör att befintlig dokumentation får antas vara ett viktigt underlag för den svenska regeringens beslut om eventuella framtida universitet. De norska prövningarna utförs som tidigare nämnts av bedömaregrupper under ledning av NOKUT.

Av tabellen i bilaga 1 framgår i vilken utsträckning de norska universitetskriterierna täcks av kriterierna i UKÄ:s kvalitetsgranskningar. Vi går nedan enbart igenom vilka av de norska kriterierna som *inte* helt täcks av UKÄ:s kvalitetsgranskningar.

I de norska kriterierna står att lärosätet ska ha tillräcklig *personalkompetens och personalkapacitet* för sin verksamhet inom både utbildning, forskning och utvecklingsarbete. Det är ett kriterium som täcks in både av UKÄ:s granskningar av kvalitetssäkringsarbetet vid

lärosätena, och av prövningar av examenstillstånd på forskarnivå inom ett område och i utbildningsutvärderingar. Men i de norska kriterierna finns även en skrivning om att den samlade kompetensen ska vara i nivå med den vid lärosäten med samma institutionskategori. Högskolan som ska uppfylla kvalitetskriteriet ska alltså ha personella resurser i nivå med ett universitet. Det kan här vara på sin plats att påminna om att det i Norge, till skillnad från i det nuvarande systemet i Sverige, inte med automatik utgår extra resurser när en högskola övergår till att bli universitet.

I de norska universitetskriterierna anges *forskarutbildning inom fyra ämnesområden* som ett kriterium. Det anges både i de norska kriterierna och i UKÄ:s kriterier att områdena ska fylla ett riksintresse. Eftersom det i UKÄ:s prövningar av examenstillstånd handlar om *ett* område är det självklart att skrivningarna skiljer sig åt. Det är viktigt att notera – och även intressant att jämföra med de svenska universitetskriterierna från 1997 – att antalet ämnesområden specificeras i de norska universitetskriterierna. De ska vara minst fyra till antalet. Det behöver dock inte vara inom olika vetenskapsområden, som var fallet för de svenska universitetskriterierna från 1997⁴⁶. Men de fyra ämnesområdena ska motsvara och täcka in lärosätets profil. Två av dem ska vara centrala för regionala verksamheters värdeskapande. Att notera är också att områdena ska täcka in väsentliga delar av lärosätets utbildningsutbud och forskning.

Sedan kommer bland de norska universitetskriterierna ett kriterium om *stabil forskarutbildning*. Förutom kravet på en stabil forskarutbildningsverksamhet finns även konkreta krav på disputationer och omfattning av antagning av doktorander. Minst fem doktorander ska ha disputerat vid minst två av forskarutbildningarna över en treårsperiod. Även ett minimiantal av antagna doktorander specificeras, minst 15 doktorander per forskarutbildning ska ha antagits över en femårsperiod. Även om UKÄ i sina prövningar av examenstillstånd på forskarnivå inom ett område hämtar in information i form av tabeller över antagna doktorander och antal disputationer, rör det sig ju enbart om *ett* område.

Bland de norska universitetskriterierna finns även ett kriterium som reglerar *utbildning på grundnivå och masternivå*. Lärosätet ska ha tillstånd att ge examina på avancerad nivå för minst fem utbildningar och ha utexaminerat studenter på grundnivå och masternivå inom ”doktorgradsområdena”. Någon riktig motsvarighet finns inte hos UKÄ, i alla fall inte om man ser till kravet på antalet utbildningar på avancerad nivå. Däremot står det i bedömningsgrunden Område i UKÄ:s

⁴⁶ Uppgiften om definitionen av *ämnesområde* i de norska universitetskriterierna är hämtad vid en digital intervju med NOKUT den 27 oktober 2021.

prövningar av examenstillstånd på forskarnivå att området ”relaterar till lärosätets utbildningar på ett övertygande och rimligt sätt”.

Bland de norska kriterierna finns ett kriterium om *regelbunden antagning av studenter och god genomströmning*. I UKÄ:s granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete för utbildning finns en bedömningsgrund som delvis kan mätas genom lärosätets hantering av genomströmningsstatik: ”Lärosätet säkerställer, genom rutiner och processer, att studenter och doktorander ges goda förutsättningar att genomföra utbildningen inom planerad studietid”.

Det sista norska universitetskriteriet är inte något egentligt kriterium utan anger att det slutliga omdömet ska basera sig på en helhetsbedömning av lärosätets organisation, kvalitetssäkringsarbete och resultat, för att se om de uppfyller kraven för att bli universitet.

Sammanfattning av jämförelserna

Som vi har sett ovan täcker kriterierna i UKÄ:s nuvarande kvalitetsgranskningar i stort sett de tidigare svenska universitetskriterierna från 1997. En viktig aspekt i de tidigare kriterierna och som inte täcks av kriterierna i UKÄ:s nuvarande granskningar är dock kravet på ämnesbredd.

När det gäller hur kriterierna i UKÄ:s granskningar förhåller sig till de norska universitetskriterierna, kan vi sammanfattningsvis redogöra för vad UKÄ:s granskningar *inte* täcker in:

- Högskolan ska ha personella resurser i nivå med ett universitet.
- Områden med forskarutbildning inom minst fyra ämnesområden motsvarar och täcker in lärosätets profil. Två av områdena ska vara centrala för regionala verksamheters värdeskapande. Att notera är också att områdena ska täcka in väsentliga delar av lärosätets utbildnings- och forskningsverksamhet.
- Det finns konkreta krav på omfattningen av antagningen av doktorander (minst 15 per forskarutbildning inom en femårsperiod) och disputationer (minst fem doktorander ska ha disputerat på minst två av forskarutbildningarna över en treårsperiod).
- Minst fem utbildningar ska vara på avancerad nivå.

Ämnesområdena i de norska kriterierna kan i princip likställas med områden i den svenska kontexten. Det handlar alltså inte som i de tidigare svenska universitetskriterierna om vetenskapsområden. Prövningar för examenstillstånd på forskarnivå rör i Norge liksom i Sverige ett forskningsområde som lärosätet själva har definierat. Men en godkänd ansökan ger bara tillstånd att inrätta den forskarutbildning som

ansökan avser⁴⁷. De tillstånd som erhålls i Norge är av central betydelse för ansökan om att bli universitet.

Prövningarnas bedömningskriterier är i stort sett desamma i Norge och Sverige. I Norge finns dock inte kriterier om studentinflytande och jämställdhet i utbildningen explicit utskrivna. I Norge finns däremot mer skarpa formuleringar om studenternas möjligheter till internationellt utbyte.

Även om de kriterier vi listat ovan inte uppfylls i någon enskild granskning som UKÄ gör, är det information som UKÄ har tillgång till och lätt kan ta fram.

⁴⁷ Uppgifterna kommer från en digital intervju med utredare på NOKUT den 27 oktober 2021.

Universitetskriterier och möjliga styreffekter

Det är ett välkänt fenomen att indikatorer av olika slag kan forma beteenden, och att en del av dem inte nödvändigtvis var avsedda när indikatorerna designades och togs i bruk. Det har därför ingått i det här uppdraget att beakta möjliga styreffekter som kvalitetskriterier för benämningen universitet kan tänkas få, utan att det har varit framskrivet i regeringsuppdraget.

En styreffekt skulle kunna bli att högskolor breddar sig. I utvärderingen av den period när lärosätena kunde ansöka om att bli universitet, skriver resursutredningen att en synpunkt som framfördes under de lärosätesbesök som gjordes i samband med utredningen vara att möjligheten att ansöka om universitetsstatus lett till en ”olycklig utveckling där bredden är viktigare än profileringen. Det behövs tydliga uppdrag för de unga universiteten där uppgiften inte är att hålla bredden.”⁴⁸

Resursutredningens förslag var att Högskoleverket fortsatt både skulle pröva ansökningar och besluta om universitetsstatus, som skulle frikopplas från statliga åtaganden om resurser. Samtidigt gav utredningen uttryck för att man egentligen ville se en annan utveckling. Att fler högskolor blir universitet för med sig att man sprider forskarutbildningen, vilket man ansåg olämpligt av både kvalitetsskäl och ekonomiska skäl. Utredningen menade att en sådan utveckling inte heller vara önskvärd ”eftersom den motverkar den koncentration av kompetens och resurser som det svenska forsknings- och utbildningssystemet behöver.”⁴⁹

En annan möjlig styreffekt skulle kunna bli sammanslagningar av högskolor. I Norge kan lärosätena som ett resultat av kvalitetsreformen, som introducerades 2004, ansöka om att bli universitet⁵⁰. En del menar att förändringen mest handlat om benämningen universitet och mindre om någon egentlig strukturell förändring i och med att skillnaden mellan de gamla och de nya universiteten fortfarande är avsevärd. Vad som menas med *högskola* respektive *universitet* har suddats ut och bidragit till

⁴⁸ Statens offentliga utredningar, *Resurser för kvalitet*, 2007:81, sid 156.

⁴⁹ Ibid, sid 157.

⁵⁰ Uppgifterna i detta stycke är hämtade från Mari Elken och Noline Frølich, ”Pulling the Plug in a bathtub: the big consequences of a small change in Norwegian Higher Education”, i *Policy Analysis of Structural Reforms in Higher Education. Processes and Outcomes*. De Boer med flera red. Palgrave studies in global higher education. Springer International Publishing, 2017.

otydlighet. Kvalitetsreformen har följts av andra förändringar i högskolesystemet. En ny kommission tillsattes som identifierade behovet av koncentration, för att uppnå mer stabila och hållbara utbildnings- och forskningsmiljöer. Den menade att kvalitetsreformen lett till en fragmentering av resurser, och föreslog sammanslagningar av lärosäten som en lösning. Förslaget möttes av hårt motstånd och ministeriet valde att inte gå på kommissionens linje. Det har ändå lett till att ett antal lärosäten valt att gå ihop med andra lärosäten, vilket också stöttats ekonomiskt av staten⁵¹. År 2013 beslöt regeringen att pausa möjligheten att ansöka om att bli universitet. Kraven skulle bli högre ställda. Enligt en ny utredning skulle fokus ligga på doktoranderna och att de kommer till en stark miljö, inte en under uppbyggnad. De nya reglerna publicerades i juni 2016 för att börja gälla 2017.

En annan styreffekt skulle kunna bli att profileringen påverkar kopplingen mellan utbildning och forskning. Samtidigt som profilering kan vara ett sätt för en högskola att uppnå en kritisk massa inom valda områden på forskarnivå, är kompletta miljöer något som gynnar forskningsanknytningen av grundutbildningen. En rapport från Vetenskapsrådet⁵² menar att en ökad profilering av forskningen till viss del står ”i konflikt med kraven på en starkare koppling mellan utbildning och forskning. Detta blir särskilt tydligt för de nya lärosätena vars utbildningsuppdrag bygger på regionernas behov av utbildad arbetskraft inom bland annat vård och skola”.

En annan invändning mot alltför explicita kriterier i form av indikatorer är att de inte nödvändigtvis är helt igenom förenliga med det nuvarande systemet. Idag är det regeringen som fattar beslutet om att utse universitet – ett beslut kopplat till ett stort och långsiktigt ekonomiskt åtagande där vissa faktorer kan väga tyngre än andra. Det var fallet när regeringen beslutade att ge högskolorna i Växjö och Örebro ställning som universitet. Högskoleverket hade i sin prövning gett avslag åt högskolornas ansökningar eftersom de inte ansågs uppfylla kraven på djup och bredd inom forskningen. Regeringen tryckte i sin bedömning på andra faktorer: ”en omfattande grundutbildning av hög kvalitet, en stor andel utbildning inom naturvetenskap och teknik samt en väl utvecklad samverkan med det omgivande samhället”.⁵³

⁵¹ Uppgiften om ekonomiskt stöd kommer från Per-Olof Eliasson, ”Norska universitet och högskolor slås samman”, Universitetsläraren, 15 oktober 2015.

⁵² Vetenskapsrådet, *De nya lärosätena i forskningssystemet – forskningsförutsättningar och förhållande till Vetenskapsrådet*, 2017, sid.38.

⁵³ Ibid, sid 10.

Diskussion och slutsatser

Svenska högskolelandskapet mindre dualistiskt efter 2010

UKÄ:s kriterier för benämningen universitet ska, enligt uppdraget, klargöra att kvalitet är en viktig aspekt när en högskola väljs ut för att bli ett nytt universitet. I forskningspropositionen *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*⁵⁴ står det att processen på så sätt ska bli tydligare och mer likvärdig för lärosätena. Samtidigt är det, precis som tidigare, regeringen som fattar beslut om nya universitet och det är inte tänkt att det ska vara möjligt för en högskola att ta initiativet att ansöka om att bli universitet. Skälen till detta är framför allt ekonomiska. Precis som det står i forskningspropositionen behöver det finnas långsiktiga ekonomiska förutsättningar.

Om man jämför det svenska högskolesystemet med det i våra nordiska grannländer, ser man att det svenska högskolelandskapet i mycket liknar det norska. Ett dualistiskt system har i viss mån övergetts, för att ge plats åt forskningsstarka högskolor där utbildningsutbudet inte nödvändigtvis har en annan inriktning än vid ett universitet. I Norge precis som i Sverige kan högskolor efter prövning ge forskarutbildning, och i Norge kan högskolorna även ansöka om att bli universitet.

Regeringens senaste förslag om resursfördelning till profilområden fortsätter tydligt på den inslagna linjen i Sverige: att gynna forskningens omfattning och kvalitet vid relativt sett forskningsstarka högskolor. Både i Finland och i Danmark har man i stället valt vad som skulle kunna kallas ett dualistiskt högskolelandskap. Där har högskolor och universitet en tydlig arbetsfördelning – högskolorna sysslar med yrkesutbildning och tillämpad forskning, medan universiteten sysslar med annan akademisk och mer forskningsförberedande utbildning, forskarutbildning och forskning.

Bredd och profilering – två möjliga utvecklingsvägar för universitetslik verksamhet

I både Norges universitetskriterier och de svenska universitetskriterierna från 1997 finns tanken att bredd är viktigt för ett universitet. I Norge är ett kriterium att lärosätet ska ha forskarutbildning inom minst fyra ämnesområden och i Högskoleverkets universitetskriterier fanns ett breddkriterium där det specificerades att forskningen och

⁵⁴ Regeringens proposition, *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*, 2020/21:60, sid 49.

forskningsverksamheten skulle ha tillräcklig omfattning och bedrivas inom ett antal ämnesområden⁵⁵.

I Sverige har vi samtidigt sedan slutet av nittiotalet flera så kallade fackuniversitet, inriktade mot ett eller ett fåtal områden. Det talar för att bredd, i den meningen som avsågs i universitetskriterierna från 1997, inte nödvändigtvis behöver vara ett kriterium för att bli universitet. I kapitlet om styreffekter har vi lyft fram de effekter som högskolornas möjlighet att ansöka om att bli universitet har haft, att det lett till en strävan efter bredd, i stället för den profilering som av resursmässiga skäl kan ses som mer gynnsam. Om man ska uppnå kvalitet med de resurser som finns, är det bättre att inte alla gör allt. I stället bör det finnas en viss arbetsfördelning, så att den med mindre resurser har möjlighet att bli riktigt framgångsrik inom något eller några områden, dvs. genom profilering. Samtidigt finns det mycket som talar för att kompletta miljöer är eftersträvansvärt ur kvalitetssynpunkt. Man skulle därför kunna argumentera för att om områdena inte ger bredd, så bör de i alla fall täcka in väsentliga delar av ett lärosätes utbildningsutbud.

I avsnittet om Norges universitetskriterier har vi sett att dessa är mycket specifika. Det anges ett minimiantal för antalet forskarutbidningar, antagningsfrekvens av doktorander och disputationer. Samtidigt står det tydligt i NOKUT:s vägledning att bedömargruppen vid varje provning ska göra en samlad bedömning av underlagen.

Vi har i vår omvärldsanalys även studerat exemplen Storbritannien och Österrike. Man kan där konstatera att kraven för att bli universitet är betydligt lägre ställda när det gäller verksamhetens omfattning. Att fler lärosäten blir universitet är heller inget som får ekonomiska konsekvenser för staten på samma sätt som det får i Sverige. Genom att bli universitet kan dessa lärosäten, får man förmoda, få fördelar genom att kunna rekrytera högpresterande studenter och högt meriterad personal.

I remissvaren till resursutredningen⁵⁶ menade några lärosäten och även dåvarande Högskoleverket att alla lärosäten borde få kalla sig universitet, vilket enligt Högskoleverket bättre skulle beskriva det enhetliga svenska systemet. Universitetsbenämningen skulle i så fall frikopplas från både examensrättigheter på forskarnivå och resurser. Resursutredningens förslag var att eventuella framtida beslut om universitetsstatus skulle basera sig helt på en kvalitetsbedömning. Det skulle också enligt utredningens förslag vara en uppgift för Högskoleverket att pröva ansökningar och besluta om universitetsstatus. Detta skulle dock inte, enligt utredningen, kopplas till statligt åtagande om ekonomisk utbyggnad.⁵⁷ Eftersom UKÄ:s uppdrag här har varit att

⁵⁵ Som vi har nämnt tidigare, motsvarar inte *ämnesområde* i den norska kontexten definitionen av ämnesområde i de svenska universitetskriterierna från 1997.

⁵⁶ Regeringens proposition, *Forskarutbildning med profilering och kvalitet*, 2008/09:134, sid 52-53.

⁵⁷ Statens offentliga utredningar, *Resurser för kvalitet*, 2007:81, sid 151.

föreslå kvalitetskriterier utifrån förutsättningen att det även fortsatt är regeringen som fattar beslut om en högskola ska bli universitet, har vi avstått från att närmare gå in på och ta ställning till förslagen från resursutredningen.

Lärosätenas förmåga att *inrätta* forskarutbildning och *förvalta* examenstillstånd på forskarnivå

I den här utredningen har vi i princip utgått från samma premisser som Högskoleverkets bedömaregrupp i deras prövning av fyra högskolors förutsättningar att bli universitet. Där skriver bedömarna att ”benämningen universitet, i det svenska systemet sedan 1997, är liktydigt med att ett lärosäte har en oinskränkt rätt att utfärda doktorsexamen. I bedömningen av de fyra lärosätena har därför gruppen främst beaktat lärosätets förmåga att långsiktigt garantera en god kvalitet i forskarutbildning på en hög internationell nivå.”⁵⁸ Det är alltså den förmågan som, efter reformen 2010 då högskolorna fick möjlighet att ansöka om examenstillstånd inom ett område på forskarnivå, kan uttryckas som förmågan att *inrätta och förvalta forskarutbildning inom* dessa områden.

I ett tidigare kapitel har vi jämfört kriterierna i UKÄ:s granskningar med dem för universitetskriterier – både de som gällde tidigare i Sverige under perioden 1997–2009 och de som gäller i Norge. Syftet med jämförelserna var att utröna i vilken utsträckning UKÄ:s granskningar kan utgöra underlag för regeringens eventuella framtida beslut om nytt universitet. Jämförelserna som vi redovisat har visat att kriterierna i UKÄ:s granskningar i stort sett täcker in ovannämnda universitetskriterier, i alla fall om granskningarna relativt nyligen genomförts för både utbildning och forskning.

Det som *inte* täcks in är kriteriet om ämnesbredd i förhållande till både de tidigare svenska universitetskriterierna från 1997 och de som gäller i Norge. Norge har också explicita krav på antagningsfrekvens av doktorander och disputationer. Dessa krav var inte explicita i de svenska universitetskriterierna. Av UKÄ:s granskningar och examenstillståndsprövningar framgår heller inte volymen på hela verksamheten vid en högskola. Men UKÄ tar fram statistiskt bakgrundsmaterial i samband med granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. Som poängterades inledningsvis i den här rapporten, är forskningens omfattning och kvalitet, samt samverkan två centrala aspekter för att bedöma om en högskola har beredskap att bli universitet. Eftersom regeringen redan har indikatorer för att bedöma dessa områden, har vi inte bedömt att det är relevant att inkludera dem i detta uppdrag på annat sätt än att nämna dem.

⁵⁸ Högskoleverket, *Högskola i dynamisk utveckling – fyra högskolors förutsättningar att bli universitet*, rapport 1998:11 R, sid 12.

Indikatorer och en samlad bedömning

När det gäller både indikatorer och underlag i form av granskningar, är behovet av en samlad bedömning viktig. Risken finns annars att man stannar vid kvantitativa indikatorer som är lätta att använda. Exempel på sådana indikatorer är bibliometriska mått och antalet doktorander. Även om dessa indikatorer i en samlad bedömning ger viktig information, tillsammans med annat underlag.

Att exempelvis se till hur många områden ett lärosäte har tillstånd att inrätta forskarutbildning inom är en indikation på hur universitetslik en högskolas verksamhet är. Men även här är en samlad bedömning viktig. Områdena kan variera kraftigt i storlek, både i antal forskarutbildningar och doktorander, liksom i omfattningen av och kvaliteten på den forskning som bedrivs.

För att skaffa sig en bild av hur framgångsrikt en högskola har förvaltat sina områden, kan man hämta ny information i linje med den som hämtades när högskolan ansökte om examenstillstånd för ett område, men nu för att se hur områdena och deras forskarutbildningar har utvecklats. I den uppföljning av reformen som UKÄ har gjort, uppger lärosätena att det faktum att man har tillstånd att ge forskarutbildning har öppnat dörrar i form av ökade externa medel och större möjlighet att rekrytera meriterad personal. Man har, enligt lärosätena, även blivit en mer attraktiv samverkanspartner i regionen.

En kartläggning av antalet forskarutbildningar, antalet doktorander, antalet disputationer samt den totala lärarkapaciteten och lärarkompetensen kan vara parametrar för att bedöma en högskolas utbildnings- och forskningsmiljöer. Samtidigt är det viktigt att inte tappa bort att små miljöer kan hålla hög kvalitet både i forskning och utbildningsverksamhet. Vi har i Sverige flera exempel på mindre fackuniversitet som bedriver sin verksamhet framgångsrikt.

UKÄ:s förslag

UKÄ föreslår att följande kvalitetskriterier ska gälla när regeringen utser en högskola till universitet:

- framgångsrikt inrättande av forskarutbildning och förvaltning av examenstillstånd på forskarnivå
- hög kvalitet i utbildning, forskning och samverkan.

I en sammanvägd bedömning ingår även hur högskolans forskning och forskarutbildning hänger samman med högskolans övriga verksamhet.

UKÄ föreslår också att regeringen, när det är aktuellt, ger UKÄ i uppdrag att ta fram underlag som visar på hur framgångsrik en högskola har varit i att inrätta forskarutbildning och i att förvalta examenstillstånd

på forskarnivå genom att kvalitetssäkra sin utbildning och forskning, samt att i övrigt göra en samlad bedömning om högskolans verksamhet håller hög kvalitet i utbildning, forskning och samverkan.

Underlagen består av granskningar som UKÄ har genomfört där följande ingår:

- examenstillståndsprövningar
- utbildningsutvärderingar
- granskningar av kvalitetssäkringsarbete för utbildning och forskning
- tematiska utvärderingar
- juridisk tillsyn
- befintlig och uppdaterad bakgrundsinformation om lärosätet (HÅS, examina, ekonomi, personal, vetenskaplig/konstnärlig produktion m.m.)
- en övergripande bedömning av hur högskolans forskning och forskarutbildning hänger samman med övrig verksamhet.

Vid behov kan ytterligare material begäras in, t.ex. högskolans egeninitierade utvärderingar av forskarutbildning. Detta kan bli aktuellt om forskarutbildningarna inte nyligen granskats eller inte belysts tillräckligt genom att granskas i så kallade fördjupningsspår. UKÄ kan i så fall tillsätta en bedömaregrupp för bedömning av det material som begärts in. Intervjuer kan också bli aktuella. UKÄ kan även initiera en helt ny granskning.

För regeringens helhetsbedömning ingår även att UKÄ sammanställer

- underlag från andra expertmyndigheter som har kvalitetsindikatorer för bedömning av forskning och samverkan.

Var regeringen bedömer att det är särskilt angeläget av utbildnings-, forsknings- eller regionalpolitiska skäl att sätta in de resurser som krävs, är en annan fråga. Vår bedömning är att mer precisa kvalitetskriterier (exakta indikatorer) inte är förenliga med det nuvarande förfarandet, där det är regeringen som fattar beslut och tar initiativ till att utse universitet. Men det är viktigt att göra en helhetsbedömning, så att regeringen kan försäkra sig om att kvaliteten kan säkras i den aktuella högskolans befintliga verksamhet och därmed är tillräcklig för att med de erforderliga resurserna kunna utvecklas till att bli ett universitet. Vilken riktning utvecklingen av universitet och högskolor i Sverige ska ta och vilka konsekvenser utnämmandet av vissa högskolor till universitet får

för kvarvarande högskolor och regioner skulle också behöva analyseras närmare.

Bilaga 1.

Tabell 2. Jämförelse mellan Norges universitetskriterier och kriterier i UKÄ:s kvalitetsgranskningar

Norges kriterier för att bli universitet	Motsvarande kriterium i UKÄ:s kvalitetsgranskningar
Institusjonsnivå	
Institusjonens primærvirksomhet skal være høyere utdanning, forskning eller kunstnerisk utviklingsarbeid, faglig utviklingsarbeid og formidling.	
Institusjonens organisering og infrastruktur skal være tilpasset virksomheten.	I LSG ⁵⁹ finns kriterier inom bedömningsområdet Styrning och organisation som relaterar till hur kvalitetsarbetet är organiserat. Inom bedömningsområdet Förutsättningar stipuleras att infrastrukturen ska vara ändamålsenlig.
Institusjonen skal ha en strategi for utdanning, forskning og/eller kunstnerisk utviklingsarbeid og faglig utviklingsarbeid.	Lärosätets utbildnings- och forskningsstrategi efterfrågas som bilaga inom LSG och tillsammans med ansökan om examenstillstånd inom ett område på forskarnivå, där forskningsstrategin används för bedömningen av Förutsättningar. Inom LSG när det gäller både utbildning och forskning, har bedömningsområdet Styrning och organisation kriterier om att kvalitetsarbetet ska koppla till lärosätets övergripande mål och strategier.
Institusjonens systematiske kvalitetsarbeid skal være godkjent av NOKUT.	UKÄ genomför regelbundet granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete.
Fagmiljø	
Institusjonen skal ha tilstrekkelig antall ansatte med høy faglig kompetanse innenfor utdanning, forskning eller kunstnerisk utviklingsarbeid, faglig utviklingsarbeid og formidling innenfor institusjonens faglige virksomhet. Institusjonen skal ha en relevant kompetanseprofil, og den samlede kompetansen skal være på nivå med sammenlignbare institusjoner i samme institusjonskategori.	Motsvaras till viss del av bedömningsgrunden Personal ⁶⁰ inom områdesprövningar. Antalet handledare och lärare och deras sammantagna kompetens (vetenskapliga/konstnärliga, pedagogiska) ska vara adekvat och stå i proportion till utbildningens volym, innehåll och genomförande på kort och lång sikt. Motsvaras till viss del av bedömningsgrunden Forskarutbildningsmiljö inom områdesprövningar. Forskningen/den konstnärliga forskningen vid lärosätet ska ha en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå inom området kan bedrivas på en hög vetenskaplig/konstnärlig

⁵⁹ LGS är en förkortning för lärosätetsgranskning som är synonym med granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. Här avses kvalitetssäkringsarbete för både utbildning och forskning.

⁶⁰ Här bedöms inte personalen vid hela lärosätet (= institusjonen i Norge) utan det sökta områdets personal.

	nivå och med goda utbildningsmässiga förutsättningar i övrigt. Relevant samverkan sker både nationellt och internationellt. Motsvaras till viss del av bedömningsgrunden Förutsättningar inom LSG. "Lärosätet säkerställer att den undervisande personalens kompetens motsvarar utbildningsverksamhetens behov" och "Lärosätet arbetar systematiskt för att långsiktigt säkra kompetensförsörjning för forskningens utveckling och förnyelse". Se även kriterier om personal inom utbildningsutvärderingar.
Studietilbud	
Institusjonen skal ha rett til å tildele doktorgrad alene på minst fire fagområder. De fire doktorgradsstudiene skal være godt dekkende for institusjonens faglige profil. To av disse skal være sentrale for regionale virksomheters verdiskapning, samtidig som fagområdene også må ha nasjonal betydning. Akkreditert deltakelse i stipendiatprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid, jf. § 3-4, kan telle som en doktorgrad. Doktorgradsområdene skal dekke vesentlige deler av institusjonens faglige virksomhet.	Motsvaras till viss del av bedömningsgrunden Område inom områdesprövningar. "Området relaterar till lärosätets utbildningar på ett övertygande och rimligt sätt. [...] Forskningen inom området är av sådan kvalitet och omfattning att forskarutbildning kan bedrivas på en hög vetenskaplig nivå. I ett rikstäckande perspektiv finns ett allmänt intresse av att examen får utfärdas."
Institusjonen skal ha stabil forskerutdanning og dokumentere at den i gjennomsnitt har uteksaminert minst fem doktorander på minst to av doktorgradsstudiene eller tilsvarende stipendiatprogram per år over en treårsperiode. Hvert enkelt doktorgradsstudium skal over en periode på fem år ha tatt opp i gjennomsnitt minst 15 stipendiater.	I utbildningsutvärdering av forskarutbildning begär UKÅ in uppgifter om antalet avlagda doktors- och licentiatexamina under de senaste fem åren. Syftet är att ge bedömnarna en bild av genomströmningen av den aktuella forskarutbildningen. Att det finns en kritisk massa bedöms inom bedömningsgrunden Forskarutbildningsmiljö. I LSG-utbildning säkerställs att läroädet utför kontinuerliga uppföljningar och periodiska granskningar och genomför de åtgärder som krävs för att förbättra och utveckla utbildningarna.
Institusjonen skal alene ha akkreditering for minst fem studietilbud på høyere grads nivå. Institusjonen skal ha uteksaminert kandidater på lavere og høyere grads nivå på studietilbud som dekker doktorgradsområdenes faglige profil.	Motsvaras till viss del av skrivningen i bedömningsgrunden Område inom områdesprövningar. Området ska relatera till lärosätets utbildningar på ett övertygande och rimligt sätt. Här gör UKÅ en bedömning av om det finns utbildningar på grundnivå och avancerad nivå inom det sökta området.
Institusjonen skal ha et jevnlig opptak av studenter og et tilfredsstillende antall kandidater som fullfører til normert tid.	I en bedömningsgrund under Förutsättningar inom LSG utbildning stipuleras att studenter och doktorander ska få förutsättningar att bli klara inom planerad studietid.
Utdanning, forskning og utviklingsarbeid / kunstnerisk utviklingsarbeid	
Institusjonens forskning og/eller kunstneriske utviklingsarbeid og faglige	Sambandet mellan utbildning och forskning granskas i flera av UKÅ:s granskningar, t.ex.

utviklingsarbeid skal utføres i samspill med utdanningsvirksomheten.	inom LSG utdanning og forskning – ”Läroädet arbetar systematiskt för att säkerställa ett nära samband mellan forskning och utbildning”.
Institusjonen skal ha stabil utdanning, forskning eller kunstnerisk utviklingsarbeid og faglig utviklingsarbeid av høy internasjonal kvalitet ⁶¹ .	Lärosätenas kvalitetssäkringsarbete för utbildning och forskning granskas regelbundet av UKÄ. Inom LSG finns kriterier om att utbildning och forskning kontinuerligt ska genomgå uppföljningar och granskningar. Inom LSG-forskning stipuleras även att ”forskning/forskningsmiljöer återkommande genomgår granskningar ur nationellt och internationellt perspektiv med stöd av kollegial granskning”.
Institusjonen skal ha et faglig nivå innen utdanning, forskning og/eller kunstnerisk utviklingsarbeid og faglig utviklingsarbeid som er i samsvar med kravene i forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling for høyere utdanning og fagskoleutdanning.	Inom LSG-utbildning og i utbildningsutvärderingar finns krav om att studenterna/doktoranderna ska ha uppnått de nationella examensmålen när det tar sin examen. Se även bedömningsgrunden Forskarutbildningsmiljö i områdesprovningar: ”Forskningen/den konstnärliga forskningen vid lärosädet har en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå inom området kan bedrivas på en hög vetenskaplig/konstnärlig nivå och med goda utbildningsmässiga förutsättningar i övrigt. Relevant samverkan sker både nationellt och internationellt.”
Institusjonen skal delta aktivt i nasjonale og internasjonale nettverk innenfor høyere utdanning, forskning eller kunstnerisk utviklingsarbeid og faglig utviklingsarbeid. Institusjonen skal delta i nasjonale samarbeid om forskerutdanning og eventuelt tilsvarende for stipendiatprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid.	Se t.ex. bedömningsgrunden Forskarutbildningsmiljö ovan: ”Relevant samverkan sker både nationellt och internationellt”.
Helhetlig vurdering	
NOKUT skal gjennomføre en helhetlig vurdering av om institusjonens organisering, kvalitetsarbeid og resultater er tilstrekkelig til at institusjonen kan bære fullmaktene institusjonsakkrediteringen gir. Institusjonen skal dokumentere at kravene i lover og forskrifter er oppfylt.	

⁶¹ Stabiliteten granskas enligt den norska vägledningen genom indikatorer som publikationer, antagning och genomströmning. Lärosädet definierar själv hög internationell kvalitet, där definition och målsättningar kan skilja sig inom olika ämnesområden. Lärosädet ska också ange inom vilka miljöer det anser att hög internationell kvalitet uppnås.

